

גלגל החוזר

שלמה נש

שקד אמנם השתדל להיות זהיר מאוד, והצביע על משמעות יותר רחבה מן המקובל למונח "פוליטי". לדברי שקד, יש לכל יצירה מימד "פוליטי" בכך שכל יצירה מציגה מודל חדש של התבוננות בהווה והתמודדות עמה. שקד הקדים את דבריו בסיכום תמציתי של הרוחות השונות והמשנות בחקר הספרות שהוא עצמו הנהיג אותן. הוא פתח בתיאוריות המרקסיסטיות של ימי נעוריו המניחות שהתודעה משפיעה על ההויה, כלומר שהספרות שוזרה במציאות. אז עבר שקד אל התקופה האחרונה של ספרות לשמה, בה ביקשו הכול "לנתק בין היצירה הסיפורית כ"בדין" העומד מכוח עצמו לבין ההויה החברתית – זה לחוד וזה לחוד, ואין מלכות במלכות נוגעת". שקד סיים בהויה. כיום, אמר שקד, יש אומרים שאמנם אין התודעה משקפת את ההויה, אלא מתמודדת עמה, ומתייחסת להמרים השאובים ממנה, מארגנת אותם מחדש ונאבקת עימה". אין כאן המקום להאריך ברשימת היצירות שהן "פוליטיות" במובן הרחב או "פוליטיות" במובן הצר של המלה. די לנו להדגיש שהאופנה בספרות חולפת ומתחלפת. בתור הערה אישית אציין שיש חשיבות ספוטמטית רבה בכך שרבו העוסקים לאחרונה בנתן אלתרמן – לרבות שירתו הפוליטית המובהקת של אלתרמן. והרי את אלתרמן דחו הצידה מסיבות ידועות. שיקומו של אלתרמן, אם כך, הוא אות לבאות.

המרצים שלנו היום אמנם לא התכנסו כדי להרבות דברים רק על שאלות מופשטות כאלה. כל מרצה ייחד את

כבוד גדול הוא לי לפתוח יום עיון זה ולקבל את פני המרצים והמשתתפים הנכבדים. נרמה כי נושאנו הוא דבר בעתו, שאנו עדים כיום לתהליך של גלגל חוזר בתחום חקר הספרות. במאמר שפירסם המבקר הנודע, פרנק קרמוד ברבעון "דדלוס" (חורף 1983) ציין שחלה תגובה שכנגד, לאחר שנים של התמקצעות בחקר הספרות. שם המאמר של קרמוד הוא "הקורא הפשוט". קרמוד מביא שם דיעות הדוגלות בזכות כוח השיפוט של הקורא הפשוט. כמו כן המעיין בעמודי

ה-*New York Review of Books* במשך חמש השנים האחרונות יווכח עד כמה לא היכו התורות החדשות שורשים אפילו ברחבי הקהל של פרופיסורים לספרות ואנשי מקצוע.

מעניין הדבר שגם בתוך היכל תורת הספרות עצמה נסתמנו כמה פניות לעבר קונטקסטים רחבים יותר. במקום להתרכז במלה ובלשון, מתרחבת היריעה עד כדי להקיף רבדים תרבותיים דינמיים של הטקסט. רווחת גם אסכולה המביאה בחשבון את תגובת הקורא. חברה פרשנית (An Interpretive Community) מקנה משמעויות חדשות לטקסט הספרותי. הנטייה כיום, אם כן, היא לקראת פרשנות צנטריפוגלית, המתחשבת, כנראה, בעולם שמחוץ לטקסט.

בהרצאה מקיפה שנתפרסמה ב"הארץ" (5/22/84), סקר גרשון שקד את "המשמעויות הפוליטיות של הסיפורת העברית בשנות השבעים והשמונים". התייחס שקד, בין השאר, לתרומתו של אחד ממרצינו, הפרופיסור נסים קלדרון.

המעלות והשחיתויות של גיבוריהם".
 ובנוסחאות כלליות המבטלות, לכאורה, את מפעלנו היום, כתבו וולק ווורן:
 "חקר כל הכרוך בדברי ימי הציביליזציה דוחק בפועל כל מחקר ספרותי טהור".
 ועוד ניסוח בוטה:

"אמת פילוספית בתורת כך אין בה ערך אמנותי, ממש כפי ש... אמת פסיכולוגית או חברתית אין בה בתורת כך ערך אמנותי".

מרצינו מודעים יפה לדברי קטיגוריה אלה. הרבה מאוד מים זרמו בהודסון מאז נכתבו. מה בעצם השתנה? ואיפה אנו עומדים כיום הזה? על שאלות כגון אלה מקווה אני שנצליח לעמוד במשך דיונינו היום.

יהיברו יוניק קולג', ניו.

הדיבור על סופר אחד או יצירה אחת. לדידי, יש ערך רב בדיונים הצמודים לטקסט ספציפי. אותם החוקרים המפליגים בדיבורים על הטקסט בהא הידיעה, לעתים קרובות יש ואינם מגיעים לשום טקסט של ממש. אך, על אף הסתייגויות אלה, יש לקוות שעל-ידי הדיונים הספציפיים תתלבנה גם שאלות של מתודה.

מן הוראי לזכור את דברי הקיטרוג של וולק וורן בעלי אותו ספר מחולל תקופה, "תורת הספרות". טענותיהם של וולק ווורן נקבות עוד היום נגד המחקר הביוגרפי, חברתי, הפסיכולוגי והפילוסופי בפרשנות הספרות. לדוגמא, וולק ווורן הסיקו ביחס למחקר הביוגרפי המוסב על מחזותיו של שייקספיר:

"אי אפשר ליחס למחברים את המחשבות, ההרגשות, ההשקפות,

דברי פתיחה לשורת ההרצאות "בין בדיון למציאות" ביום העיון בספרות עברית חדשה שהתקיים ב-10 ביולי, 1984, ב"יהיברו יוניק קולג', ניו. ד"ר נש היה יושב-ראש הסימפוזיון.